Türk Edebiyatının Söğüt'ü

Söğüt

Söğüt

Türk Edebiyatı Dergisidir

YIL 2 – SAYI 12
KASIM - ARALIK 2021

(İki ayda bir yayımlanır)

KURUCUSU
NEVZAT KÖSOĞLU

ÖTÜKEN NEŞRİYAT A.Ş. ADINA İMTİYAZ SAHİBİ
Ertuğrul Alpay

BASKI
Pelikan Basım Matbaa ve Ambalaj Sanayi Tic Ltd Şti
Maltepe Mah. Gümüşsuyu Cad. Odin İşmerkezi No28/1
Zeytinburnu /İstanbul
Sertifika Numarası: 40619

YILLIK ABONELİK BEDELLERİ
6 sayı abone bedeli **150 ₺**
6 sayı kurum abonelik bedeli **250 ₺**

ISSN
2687-6523

ABONELİK
www.sogutdergisi.com/abonelik

Abonelik bağlantısına gitmek için kare kodu telefonunuza okutabilirsiniz.

GENEL YAYIN YÖNETMENİ
Sinan Terzi

DANIŞMA KURULU
Asuman Güzelce
Ayşegül Büşra Paksoy
Bahtiyar Aslan
Cengizhan Orakçı
Göktürk Ömer Çakır
Metin Savaş
Misli Baydoğan
Oğuzhan Murat Öztürk
Senail Özkan
Şerif Aydemir

İLETİŞİM
sogut@otuken.com.tr

GRAFİK TASARIM
GNG Tanıtım

Söğüt'te neşredilen nesir ve şiirlerin tüm yayın hakları Ötüken Neşriyat A.Ş.'ye aittir. Matbu veya dijital başka mecralarda kullanımları, yayınevinin iznine tabidir.

Sevgili *Söğüt* ailesi, yazılarınızı Times New Roman fontunda, 12 punto, 1.15 satır aralığında iki yana yaslı bir şekilde gönderebilirsiniz. Referans vereceğiniz metinler için Chicago dipnot ve kaynakça sistemini kullanmanızı rica ederiz.

SÖĞÜT'TEN

SİNAN TERZİ

Orhan Veli "Değil" şiirinde der ki;

"Bir dert ki yürekler acısı,
Bir dert ki düşman başına
Gönül yarası desem…
Değil!
Ekmek parası desem…
Değil!
Bir dert ki…
Dayanılır şey değil."

Bütün şairleri söyleten, hikâyecileri, romancıları yazdıran bir dert değilse nedir? Bir derdin peşinde bir ömür iğnenin ucuyla kuyu kazanlardır yazarlar, ozanlar, şairler. Kâh gizli kâh aşikâr insanlığa derdini haykıranlardır. Bu sayımızda yine "bizim illerden" bir dertliyi, Cengiz Aytmatov'u ağırlıyoruz.

Türk Dünyasının usta yazarı Cengiz Aytmatov 12 Aralık 1928'de Kırgızistan'ın Talas şehrinin, Şeker köyünde Törekul ve Nagima çiftinin oğlu olarak dünyaya gözlerini açmıştı. İlk çağları babasının görevi nedeniyle Moskova'da geçti. Daha küçük bir çocukken Kırgız Türkçesini savunduğu için Sovyet Stalin rejimi tarafından "halk düşmanı" ilan edilip katledilen babası Törekul'un hasreti, belki de ondaki yazma aşkını körükleyen sebeplerin başında gelecekti. Baba hasretini bir ömür kendine dert edinecekti. Başına gelecek felaketi sezen ve korumak maksadıyla ailesini Talas'a geri gönderen baba Törekul, eserleri 176 dile çevrilip dünyanın her yanında çok geniş bir okuyucu kitlesine ulaşan bir yazarın, Cengiz Aytmatov'un en büyük hasreti ve derdiydi. Aytmatov, bir tren istasyonunda ayrılmıştı son kez babasından. *"Oğulla Buluşma"* hikâyesini okuyanlar hatırlayacaktır; Çordon isimli karakter oğlu Sultan'la son kez bir tren istasyonunda kucaklaşır. Bu sefer kalan baba, dönmemecesine gidense oğuldur.

"İstasyonun kampanası çaldı. Birbirlerinden ayrılma zamanı gelmişti. Oğlunun yüzüne son kez baktı ve onda, bütün hatlarıyla kendini gördü. O, tam kendisiydi, kendisinin gençliği… Sonra onu sımsıkı bağrına bastı. O anda bütün benliğiyle baba sevgisini oğluna aktarmak istiyordu. Oğlunu böyle kucaklayan Çordon şunları söyledi ona:

- Bir erkek, bir adam ol oğlum. Nerede olursan ol, erkek ol, mert bir erkek olarak kal!"

Belli ki istasyondaki ayrılış sahnesi, Aytmatov'un yüreğinde hayatı boyunca taşıyacağı, Orhan Veli'nin tabiriyle "dayanılır şey değil" diyeceği o yarayı açmıştı. Bugün büyük bir yazar olarak anılmasına sebep olan o yarayı… Bir Aralık ayında doğan Aytmatov'u saygı ve rahmetle yâd ediyoruz.

Elbette Türkiye'de Aytmatov'dan söz açılınca merhum Refik Özdek'i de anmamak olmaz. Çevirmen olarak Türk edebiyatına kazandırdığı eserlerin en önemlileri hiç şüphesiz Aytmatov kitaplarıdır. Hala emsali olmayan bu çevirilerin güzelliği Refik Özdek gibi bir hikâyeci/romancı tarafından Türkiye Türkçesine kazandırılmış olmalarıdır. Kendine has üslubu ve arı duru Türkçesi ile yıllarca Kırgızistan'da yaşamanın, coğrafyaya, kültüre ve dile olan hâkimiyetinin avantajını kullanan Özdek'in Aytmatov çevirilerini hayatının son yılına sığdırdığını kaç kişi bilir acaba? Son altı yedi yılda hakkında yapılan birkaç yüksek lisans tezini saymazsak Refik Özdek ismi kimlerin dikkatini çekmiştir Türk edebiyatında? Hakkında yazılıp çizilen kaç mecra olmuştur? Usta kalemlerin bu denli vefasızlığa maruz kaldığı bir dönemde hakiki okurdan, kadirbilir varislerden başka kim/kimler dertlenmektedir bu dertle? Dertle başladık dertle bitirelim madem.

Türk edebiyatı bir ulu çınarını, Sezai Karakoç'u da kaybetti. Bunun ne büyük bir kayıp olduğunu kimler anladı, kimler nebbaş edasıyla el ovuşturdu ardından bilemeyiz. Bildiğimiz, hayatı boyunca dik duran, dik yaşayan, insanlık izzetini mansıp ve makama değişmeyen, vakur, nazik, hasbi bir er kişiyi ebedi istirahatgahına yolcu ettiğimizdir. Mekânı cennet olsun. Onun dertli mısralarıyla sözümüzü nihayete erdirelim.

"Ruhumuzun içinde kar yağar
Anamızdan doğduğumuz geceden beri…"

DOSYA

PROF. DR. RAMAZAN KORKMAZ İLE RÖPORTAJ
SULARIN SIRRINI ÖDÜNÇLEYEN BÜYÜK BİLGE CENGİZ AYTMATOV
MERVE SEVDE SELVİ / 08

CENGİZ AYTMATOV ANLATILARINDA YOLA VE YOLCULUĞA DAİR
SELÇUK ATAY / 16

PROF. DR. OSMONAKUN İBRAİMOV İLE AYTMATOV ÜZERİNE
MUHİTTİN GÜMÜŞ / 25

'AŞK'IN DİLE GETİRİLEMEZLİĞİNİN HİKÂYESİ: CEMİLE
DOÇ. DR. RECEP YILMAZ / 36

PROF. DR. LAYLİ ÜKÜBAYEVA İLE MÜLAKAT
"DÜNYADA EN ÖNEMLİ ŞEY İNSAN OLMAKTIR; DAHA DA ÖNEMLİSİ HER GÜN İNSAN KALABİLMEKTİR."
MUHİTTİN GÜMÜŞ / 40

KÂĞITTAN BİR DÜNYA
MUSTAFA KURT / 48

BÜYÜK BİLGEYİ BÜYÜLEYEN ZİRVELER
MAYRAMBEK OROZOBAYEV / 57

GÖRKLÜ DAĞIMIZ CENGİZ AYTMATOV
HAYRETTİN DURMUŞ / 63

BEN CENGİZ, TÖREKUL'UN OĞLU
CENGİZHAN ORAKÇI / 69

DENEME

DUYDUNUZ ŞEHRİN SESİNİ...
TEKİN ŞENER / 80

VARLIĞI ANLAMLI KILMA ÇABASI OLARAK MUSTAFA KUTLU'NUN "*KALBİN SESİ İLE TOPRAĞA DÖNÜŞ*"Ü
HAKAN DEĞİRMENCİ / 90

DİLİMİN KUDRETİ KELİMELER I
ERSİN BAYRAM / 103

CÖNK YAZILARI 10 MORA DESTANI
ALİ DUYMAZ / 114

SÜLEYMAN ÇOBANOĞLU'NUN SÖZCÜKLERİ
MUSTAFA SARI / 129

ZULME RAZI OLMADIĞIMIZI HERKES BİLMELİDİR
NURDAN ŞAHİN / 150

İNSANIN ANLAM ARAYIŞINDA OKUMAK VE YAZMAK
YAĞIZ GÖNÜLER / 171

SALGIN
RABİA KARANFİL / 179

HİKÂYE

ZIMBA TELİ **FEYZA AY** / 75

UÇ GÜVERCİNİM UÇ **ÇAĞLAR ÇETOK** / 86

AYŞELER DE SAĞ OLSUN **SAMET ÇILDAN** / 96

KÖPEK KOVALAYAN ÇOCUKLAR **YÜCEL ÖZTÜRK** / 108

TEŞEKKÜRLER DOSTLARIM **SAİD AHMET** / 123

DÖRT YIL **NİLÜFER ATEŞ** / 135

EL **AYŞEGÜL ATILGAN** / 140

DEĞİRMEN **SÜMER TEK** / 145

PİYANGO BİLETİ **AYŞE YAZICI YAVUZ** / 158

YARIM İNSAN **ASUMAN DEMİR** / 166

SEVERSENİZ SEVİNCİNİZ **SİNAN TERZİ** / 182

RÖPORTAJ

"GÜLER DOĞAN AVERBEK VE ARZU ATİK İLE *TÜRK ŞİİRBİLİĞİ* ÜZERİNE" **ABDULLAH EZİK** / 187

ŞİİR

KÂĞITLARA SARILMAK **CENGİZHAN ORAKÇI** / 74

MENEVİŞLER **M. SADİ KARADEMİR** / 85

KÜLLERİN ONULMAZ ARİFESİNDE **M. GAZİ TAŞ** / 95

HİÇLİK AĞRISI **MEHMET ŞAMİL** / 101

BİR ÇELME SAYI **SÜREYYA ALTUNKARA** / 107

RÜYALARIM ÇIKTIKÇA **EMİRHAN EDER** / 113

KALBİMİZİ GERİ VERİN **BAHTİYAR ASLAN** / 122

OBSESYON **FATİH AKÇA** / 128

MUKAVEMET **İBRAHİM DAŞ** / 134

İKİNDİ ANITI **NAZIM PAYAM** / 139

AŞKA ZAMAN **FAHRİ KAPLAN** / 144

GÖK BEZ **AYŞENUR ÜNAL** / 149

RADYOAKTİF RAPSODİ **BAHADDİN TUNCER** / 156

KORKUT ATA SUSUNCA **MURAT SERDAR ÇAKIROĞLU** / 165

SON KURŞUN **REVAHA KUTSAL** / 178

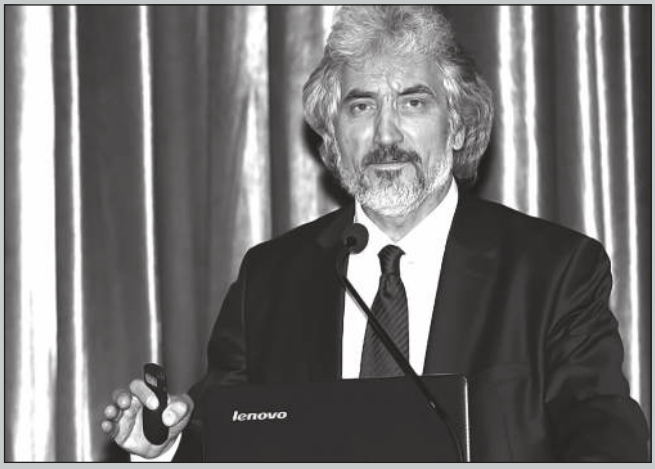

DOSYA:

CENGİZ AYTMATOV

SULARIN SIRRINI ÖDÜNÇLEYEN BÜYÜK BİLGE CENGİZ AYTMATOV

PROF. DR. RAMAZAN KORKMAZ İLE RÖPORTAJ

■ RÖPORTAJ: MERVE SEVDE SELVİ

SAYIN HOCAM, CENGİZ AYTMATOV'UN SANATINI ANLAMAYA YÖNELİK DERİNLİKLİ VE BÜTÜNLÜKLÜ AKADEMİK ÇALIŞMALARA İMZA ATTINIZ. *AYTMATOV ANLATILARINDA ÖTEKİLEŞME SORUNU VE DÖNÜŞ İZLEKLERİ* ADLI ÇALIŞMANIZI ÖZELLİKLE ANMAK GEREK. ZİRA AYTMATOV İLE İLGİLİ ARAŞTIRMALARDA ÖNEMLİ BİR BOŞLUĞU DOLDURUYOR. CENGİZ AYTMATOV'LA İLGİLİ GENELDE EDEBİYAT CAMİASINDA; ÖZELDE AKADEMİDE YAPILAN ÇALIŞMALARI NASIL DEĞERLENDİRİYORSUNUZ? ALANI EKSİKLİK BAĞLAMINDA DA DEĞERLENDİRECEK OLURSANIZ NELER SÖYLEYEBİLİRSİNİZ?

R.K. Büyük sanatkârlar, içinde yetiştikleri ulusların kökensel rüyalarını gören insanlardır. Rüya görmeyen veya rüyası görülmeyen insanların/toplumların sağlıklı ruhsal durumlarından bahsedilemez; zira bu tür insanlar/toplumlar kolayca cinaileşebilirler.

Cengiz Aytmatov, Manas kaynaklı muhteşem anlatma geleneğinin içinde büyümüş ve kendini Rus edebiyatının büyük klasikleri içinde geliştirmiş bir yazardır. Fransız eleştirmen Louis Aragon, Cemile için "Dünyanın en güzel aşk öyküsü..." ifadesini 1959 yılındaki çeviride kullandıktan sonra Aytmatov, dünyanın dikkatini çekmeye başladı. Ne yazık ki ideolojik kutuplaşmada savrulan Türkiye okuru, Aytmatov'u Fransızlardan sonra ve onların yönlendirmesiyle tanıdı. 1970'li yıllar Aytmatov'un Türkiye'de tanındığı ve ancak 1980'den sonra yoğun olarak okunmaya başlandığı yıllardır. 1990'dan sonra Aytmatov, normal bir Türk yazardan daha çok okunan ve tanınan bir yazar haline geldi. 2007 yılında, bizim de yoğun çabalarımız ve Fırat Üniversitesi ile Elazığ Valiliği'nin de işbirliği ile Elazığ'da ağırlama şansımız oldu.

Cengiz Aytmatov'un Türkiye'de çok okunan ve üzerinde pek çok çalışmanın olduğu bir yazar haline gelmesi özellikle 2000'li yıllardan sonra başlar. Bazı lisans ve lisansüstü çalışmaları yanında benim profesörlük takdim tezi olarak hazırladığım ve Aytmatov'un da çok takdir ettiği Aytmatov Anlatılarında Ötekileşme Sorunu ve Dönüş İzlekleri adlı çalışmayı bu bağlamda zikredebilirim. Bu eserde Aytmatov anlatılarındaki "ötekileşme/mankurtlaşma" sorunu, felsefi okumalar üzerinden değerlendiriliyor ve bu felakete uğramış insanların/toplumların yeniden kendisine dönebilmelerinin imgesel yolları anlatılıyor.

Aytmatov hakkında Orhan Söylemez ve Ali İhsan Kolcu'nun da değerli çalışmaları vardır.

Bizdeki çalışmaların olay özetleme ve kuru eleştiri dışında daha derinlikli yapılabilmesi için, mutlaka donanımlı okumalara ihtiyaç vardır. Zira Aytmatov bir derya gibidir; herkes ondan kendi arka planı ve donanımı kadar nasiplenir.

PROF. DR. ŞERİF AKTAŞ HOCA'NIN İFADESİYLE "TARİHİN SESİ HER YERDEN KESİLSE DE İNSANIN İÇİNDEN KESİLMEZ." *SULARIN SIRRINI ÖDÜNÇLEYEN ÇOCUK, ŞEKER'DEN TÜM DÜNYAYA YÜZ ELLİ DÖRT AYRI DİLE ÇEVRİLEREK ÇAĞLAYAN* CENGİZ AYTMATOV'UN BİYOGRAFİSİNİN ESERLERİNE YANSIMALARI NASILDIR?

R.K. Dehaların yetişmesinde, yaşadıkları talihsiz olayların ve felaketlerin kurucu, yapıcı bir etkisi olduğunu düşünüyorum. Aytmatov 9 yaşında iken babası alınır ve kurşuna dizilir. Moskova'dan kaçıp Talas'ta babaannesi Ayımkan ve bibisi Karakız Apa'ya sığınan Cengiz ve ailesi, çobanlık yapan Amcası Rızkulbek'in de sadece Törekul'un kardeşi olduğu için katledilmesiyle iyice yalnız ve çaresiz kalırlar. Ne var ki, Aytmatov ve ailesinin 1956 yılına kadar babasının sağ mı, ölü mü olduğundan haberleri yoktur, hep bir ümitle beklerler. Stalin'in ölümüyle başlayan kısmi normalleşme sürecinde yazdıkları bir dilekçeye aldıkları

CENGİZ AYTMATOV ANLATILARINDA YOLA VE YOLCULUĞA DAİR

■ SELÇUK ATAY

Doç. Dr., Karabük Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü.
selcukatay@karabuk.edu.tr

Kurgulanmış Bir Âlemin 'Örnek Oku(n)ma' Zorunluluğuna Dair

"İnsan, her şeyi anlatamaz
Zaten kelimeler de her şeyi anlatmaya yetmez."
Cemile

Şüphesiz bir edebî eserin metaforik anlam dizgesini hesaba katmayan ampirik okuma yanlış veya değersiz olarak nitelendirilemez. Ancak böylesi bir okuma insanın kendiliğine, metnin ve insanın kendiliğini *apriori* olarak ifade eden yapı unsurlarına, özellikle de dilin figüratif boyutuna dair pek çok hususiyeti dışarıda bırakmak anlamına gelecektir. Söz konusu tercih, dil dizgesinde teknik bir problemi ortaya koymaktan ziyade varlığın ontik yapısına ulaşmaya çalışan ifade biçimlerinden uzaklaşan bir eylemi de beraberinde getirir.

Metnin derin düzey anlam katmanına ilişkin söz konusu ettiğimiz vurgu, onun estetik anlamda açılıp kapanan, bu bağlamda da dinamik bir görüntü sunan yapısıyla doğrudan ilgilidir. Edebî metnin arkasında duran bir bilinç olarak sanatkârın ürettiği, bu yönüyle özgün; diğer taraftan ise belirli bir estetik değeri içeren sanat eseri yapısı gereği imajinatif bir dinamizmi bünyesinde taşır. Umberto Eco'nun dikkat çektiği şekliyle taklit edilemez özgünlüğü yönünden "kapalı", ancak öte yandan farklı anlam düzeylerinde ve farklı bilinç düzeyindeki muhataplarında sürekli olarak yeniden üretilen anlam alanları yönünden de "açık" olan edebî eser[1] ampirik bir okuma tercihiyle var olması muhtemel tüm anlam katmanlarını da dışarıda bırakmış olacaktır.

Literal bağlamda açık bir yapıtın karşısında bulunduğu bilinciyle edebî esere yaklaşan okur; sanatkârın eserini üretirken bağlı olduğu estetik değerler ile okurun içinde bulunduğu kültürel bağlamdan psikolojik durumuna kadar pek çok değişkenle yeniden biçimlenen, adeta kendi kendisini her seferinde yeniden üreten bir yapıya dair farkındalık kazanmış olur. Öze ve forma ilişkin bu vurgunun yanında, metnin fizik âlem içerisinde bir "var-olan" olarak taşıdığı anlam alanını da göz önünde bulundurmak gerekmektedir.

Kurulan bağlam içerisindeki denklik; yazar, eser ve okuyucu arasında ıstılah düzeyinde bir anlam bütünlüğünü, bakış açısındaki birliği zorunlu kılmaktadır. Dolayısıyla -bir anlamda- edebî metne ampirik bir bakış açısının ötesinde, metnin bünyesinde bulundurduğu metaforik söylemi ortaya çıkarabilecek bir okuma yöntemi 'zorunluluk' olarak okuyucu karşısına çıkar.[2] Paul de Man'ın (2008) metinde yapısal ve anlamsal bir çelişkiyi gördüğü noktadan itibaren eseri yapıbozuma uğratması ve açtığı 'yarık'tan içeriye bakması da yine bir bakıma anlam katmanlarını keşfetmeye, özü kavrayıp metinle ilişkisini kesmekten çok öze doğru gidilirken yapılan yolculuğun içsel hazzına ulaşmaya çalışması da yine bu sebepledir.

Metnin kendisini 'var' kıldığı böylesine bir zorunluluk ifadesi, okuyucunun bilinç düzeyine göre çeşitli anlam katmanlarında ortaya çıkar ve her anlam bilinçte yeniden şekillenir. Paul de Man'ın ifade ettiği şekliyle söylenecek olursa edebî eser "geride herhangi bir artık bırakmaksızın şifresi çözülebilecek kesin bir referansiyel anlam birimine indirgenemez".[3] Dolayısıyla kurgulanmış bir metne yönelik okuma ey-

[1] Umberto Eco, *Açık Yapıt* (İstanbul: Can Yayınları, 2016), 66.

[2] Buradaki 'zorunluluk' kavramı Kantçı anlamda doğal zorunluluğu veya Hegelci bir nedenselliği içermez. Aksine mantıksal bir önerme olarak yanlışlığı ispatlanamayanın olumsallığını gösterir.

[3] Paul de Man, *Okuma Alegorileri, Rousseau, Nietzsche, Rilke ve Proust'ta Figürel Dil* (İstanbul: Paradigma Yayınları, 2016), 4.

PROF. DR. OSMONAKUN İBRAİMOV İLE AYTMATOV ÜZERİNE

"Zaman, bir ayna gibi karmaşık bir parçanın bütünü olduğundan insanın millî kimliğinin ve kodlarının belirleyicisi de odur."

Türk Dünyasının ve dünya edebiyatının ünlü yazarı Cengiz Aytmatov'u en iyi bilen, tanıyan, nesnel nitelikte bütün yönleriyle yorumlayarak eserler yazan Kırgızistan Türkiye Manas Üniversitesi öğretim üyesi, devlet adamı, değerli edebiyat tarihi araştırmacısı Doğu Dilleri Bölümü Başkanı **Prof. Dr. Osmonakun İbraimov**'la aynı üniversitenin öğretim görevlisi, yazar **Muhittin Gümüş**'ün yaptığı röportajı sizlere sunuyoruz.

■ MUHİTTİN GÜMÜŞ

Muhittin Gümüş, Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Mütercim Tercümanlık Bölümü Öğretim Görevlisi, muhittin.gumus@manas.edu.kg

DÜNYADA FARKLI KÜLTÜR VE MİLLETLERE MENSUP OLANLAR KÖKLÜ BİR GEÇMİŞE VE TARİHE SAHİP OLAN KIRGIZ TÜRKLERİNİ HANGİ ÖZELLİKLERİYLE TANIRLAR? KIRGIZLAR YA DA KIRGIZİSTAN DENDİĞİ ZAMAN KÜLTÜR, MEDENİYET, EDEBİYAT ALANINDA AKLA İLK GELENLER NELERDİR? ■

O.İ.[1] Binlerce yıllık genel Türk tarihi içinde Kırgız Türklerinin çok önemli bir yeri vardır. Kırgızların karakteristik özellikleri içinde geleneksel kültürle modern dönem kültürünü sorunsuz biçimde içselleştirebilen, sabırlı ve iç duygularını dışa yansıtmayan bir karakter olarak bilinir. Kandırılmaya, aldatılmaya asla tahammül edemez, tepkileri sert olur. Göçebe, yarı göçebe kültüründen gelen toplumların modern haya-

[1] Osmonakun İbraimov, Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Doğu Dilleri Bölümü Başkanı osmonakun.ibraimov@manas.edu.kg

ta uyumları çok kolay olmasa da bunu çok düzenli bir şekilde gerçekleştirmiştir. Yenisey Kırgızlarından bugüne kadar Kırgızlar ve son asırda Kırgızistan dendiği zaman hatırlanan ilkler Manas Destanı, Cengiz Aytmatov, Tanrı Dağları ve Isıkgöl akla geliyor. Dünya edebiyatının en uzun manzum sözlü edebiyat ürünü olan Manas Destanı'nın ve Cengiz Aytmatov'un bambaşka değeri vardır Kırgız kültüründe ve edebiyatında. Manas, destanıyla kahraman Manas milletimizin ortak manevî şahsiyetidir. Tanrı Dağları ve Isıkgöl birer coğrafi kavramın öznesi olmaktan ziyade Türk dünyasının hür ve bağımsız olarak yaşamasını, birlik ve dirliğinin sağlanmasını, Türk uygarlığının Rönesans'ını oluşturan akımın hayalinde yaşayan sembollerdir. Bunların içinde 20. yüzyılın ikinci yarısından 21. Yüzyılın ilk yıllarına kadarki dönemde somut karakter olarak, övünç duyduğumuz yazarımız ve bilge insanımız Cengiz Aytmatov hakkında sağlığında olsun vefatından sonra olsun söylenmiş, yazılmış, anlatılmış pek çok şey var ama aslında söylenecek daha çok şeyler olduğunu bilmekteyiz. Bütün dünya onu eserleriyle tanırken biz 1981 yılından ölümüne kadarki zamanda bir edebiyatşinas, yazar, devlet adamı ve akademisyen olarak yanında bulunduğumuz için kimi sırlarını ve kimsenin fark edemediği kişisel duygularını, inançlarını ve zaaflarını da fark edip onların bir kısmına da tanıklık etmiş nadir insanlardan biri olduğumuzu bilirler.

CENGİZ AYTMATOV YALNIZCA KIRGIZLARIN DEĞİL BÜTÜN TÜRK DÜNYASININ VE DÜNYA EDEBİYATININ NİTELİKLİ YAZARI OLDUĞU HERKESİN KABUL ETTİĞİ BİR GERÇEKTİR. ONUN SSCB DÖNEMİNDE DÜŞÜNCE DÜNYASI NASILDI? DİĞER YAZARLARDAN EN ÖNEMLİ FARKI NEYDİ? SSCB YIKILDIĞINDA NELER HİSSETTİĞİNİ MERAK EDİYORUZ. BU BÜYÜK DEĞİŞİM AYTMATOV'UN DÜŞÜNCE DÜNYASINI DA ETKİLEDİ Mİ?

O.İ. Bu sorunuzun cevabı o kadar uzun ki ve bu soru üzerine neredeyse ayrı bir kitap yazılabilir. Cengiz Aytmatov, kendi kuşağı olan Sovyet dönemi yazarları içinde devrimci komünistlerin kaderini, düşüncelerini biliyordu ama bunun yanı sıra rejimin temellerini oluşturan teorik düşünceleri ve uygulamalarını da iyi biliyordu. Çünkü yıllar sonra Stalin'in baskıcı rejiminden zulme uğrayan Cengiz Bey'in babası Törekul Aytmatov'dan dolayı kendisinin ve bütün aile fertlerinin başına gelen trajik olayları da gözünün önünden gitmiyordu. Kendi kuşağının düşünce dünyasını, ideallerini ve özlemlerini gazete yazarı olarak tanındığı zamanlarda yazdığı "Elveda Gülsarı" adlı eserinde dile getirmiştir. Eğer başarılarınızda samimiyet ve güven varsa size duyulan şüpheler sonunda ortadan kalkar. Nitekim yazar 1967 yılında "Elveda Gülsarı" hikâyesini yayımlayarak SSCB devlet ödülünü aldığında herkes buna çok şaşırmış ve bu ödülden sonra insanlar artık onun bir fenomen oldu-

‘AŞK’IN DİLE GETİRİLEMEZLİĞİNİN HİKÂYESİ: CEMİLE

■ DOÇ. DR. RECEP YILMAZ

İnsan konuştuğu vakit pek çok şeye ihanet eder: “Şey”lerin kendisine, kastettiklerine ve de özüne. Söz söylemek, yani bir şeyin yerine insani olanı koymak ile dil denilen hapishanenin derinliklerine kendimizi daha da gömmez miyiz? Yasak meyvenin tadını almışız bir kere; dişlerimizde tortusu öylece dururken nasıl bir sarhoşluğun içinde olduğumuzu nereden anlayabiliriz ki?

Kişi konuştuğu vakit hesabına yazılmayan bir günahın içinde bulur kendini. Kadim bir hakikattir bu, kimse değiştiremez. Olsa olsa daha az ya da daha çok bedelsiz günah işlemiş olur, o kadar; ki bu, ifanın oradalığından bir şey eksiltmez.

Günahların en büyüğünü ise üzerine konuşamayacak olduklarımızdan bahsederken işleriz. Aşktan bahsederken mesela… “Sana aşığım,”

gibi bir tümcenin kendisi, düpedüz aşkın tözüne ihanet değil midir? Yavanlığı bir kenara bırakıp dilin sınırlarını aşmaya çalıştık diyelim; şiire başvurduk. Yine de aşkı anlatabilir miyiz?

"Helen, güzelliğin benim için
İznik yelkenlileri gibidir geçmişin,
Usulca, o yol yorgunu gezgini
Mis kokulu denizin üzerinden
Taşır kıyısına, kendi memleketinin."

dediğinde Edgar Allan Poe, imgelerin en güzellerini bir araya getirip gerçekliğin perdesini yırtmış olsa da aşka ne ölçüde yaklaşabilmiştir? Ya da Elsa'nın Mecnun'u Aragon, varlığını aşkta ararken ihanet ettiği yalnızca aşkın kendisi midir?

Müziğin, resmin, heykelin… içinde söz olmayanların dili daha makuldür belki. Sözcüklerle yola çıkarken bunların birkaçını yanına alan akıllılık eder. Aytmatov, bu kavrayışa sahip olan sanatçılardan biridir. Aragon'un çevirip "en güzel aşk hikâyesi" diye takdim ettiği eseri Cemile, kavrayışının en güzel örneğidir.

Aytmatov, Cemile'yi 30 yaşında yayımlatır. Yani, Gorki Edebiyat Enstitüsündeki eğitim yıllarının sonunda. İlk eserlerini kaleme almasının ardından altı yıl geçmiştir. Bu süre zarfında eğitim alır ve tekniğini olgunlaştırır. Cemile, sabırlı bir yazarın meyvesidir. Hikâyenin yalın bir kurgusu vardır; uzunca bir bölümü de serimleme ile geçer. Diyaloglarda, küçük teklemeler görülür, fakat bunlar ancak dikkatli okurun görebileceği türden çok küçük kusurlardır. Bununla birlikte, ilk eserlerinden biri olmasına rağmen, büyük bir yazarın kaleminden çıktığı kitabın kalanında aşikârdır. Öyle ki yazarın ustalığını görmek için birkaç noktaya bakmak kâfi gelir. "Odaklanma" bu konuda bize fikir verebilecek kavramların ilkidir.

Yazar, Cemile'de iç odaklanmayı seçer. Lakin burada anlatıcı konumundaki kişi eksen karakter değil, tanık konumundaki Seyit'tir. Anlatıcımız bir ressamdır ve olaylara şahit olan kişinin ta kendisidir. Anlatıcı ressam ise Aytmatov'un hikâyenin içinde sözcükler vasıtasıyla çizdiği resimleri kimse yadırgamaz:

"Arabada, tepeleme yüklenmiş ot yığını üzerinde otururak Cemile'ye bakıyordum. Başından beyaz çemberini çözüp çıkarmış, kararmakta olan biçilmiş çayırdan bir arkadaşına doğru kollarını açe açe koşuyor, entarisinin eteği rüzgârda dalgalanıyordu."

Ne kadar da güzel cümleler, öyle değil mi?

Aytmatov, seçtiği konu itibariyle de tam bir meydan okuma içindedir. Aşkı, yasak bir ilişki üzerinden anlatır. Hem okurlar tarafından yadırganacak bir konuyu seçip hem de onlara saf aşkı anlatacaksınız, öyle mi? Aynen öyle. Nasıl mı? İnsanın içindeki bir şeyleri dönüştürerek ta-

“DÜNYADA EN ÖNEMLİ ŞEY İNSAN OLMAKTIR; DAHA DA ÖNEMLİSİ HER GÜN İNSAN KALABİLMEKTİR.”

50 yıllık akademik hayatını Kırgız edebiyatına ve dünyaca ünlü yazar Cengiz Aytmatov’un eserlerinin araştırılmasına adayan Kırgızistan Türkiye Manas Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türkoloji Bölümü öğretim üyesi Prof. Dr. Layli **Ükübayeva** ile aynı kurumda Öğretim Görevlisi olarak çalışan yazar Muhittin **Gümüş’ün yapmış olduğu mülakatı değerli okuyucularımıza sunuyoruz. Mülakat, Kırgız Türkçesinde yapılmış olup Türkiye Türkçesine** aktarması da Muhittin Gümüş tarafından yapılmıştır.

■ MUHİTTİN GÜMÜŞ

Muhittin Gümüş, Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Mütercim Tercümanlık Bölümü Öğretim Görevlisi, muhittin.gumus@manas.edu.kg

KIYMETLİ HOCAM SİZ KIRGIZ EDEBİYATININ VE CENGİZ AYTMATOV’UN ESERLERİNİN BÜYÜK VE DEĞERLİ BİR UZMANI OLARAK TANINMAKTASINIZ. SİZE İLK SORU OLARAK, CENGİZ AYTMATOV’U BÜYÜK ROMAN YAZARI YAPAN, DÜNYA ÇAPINDA TANINAN BİR YAZAR OLMASINI SAĞLAYAN TEMEL MOTİVASYON, ONU BÜYÜK ROMANCI OLMAYA YÖNELTEN BÜYÜK ÜLKÜSÜ NEYDİ, DESEM?

L.Ü.[1] Cengiz Aytmatov yazarlığa çok erken yaşlarda ilgi duymuştur. Ziraat Meslek Yüksekokulunda okurken yaşadığı ilçe merkezinde yayın yapan gazete bürosuna hikâyelerini sunduğunda ilgililerce beğenilmemiş ve bunu üzerine büyük bir üzüntüyle evine dönerken rastladığı

[1] Layli Ükübayeva, Prof.Dr., Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Türkoloji Bölümü öğretim üyesi, layli.ukubaeva@manas.edu.kg

konsomol (genç komünist) Sergey adında bir Rus arkadaşına durumu anlatır. "Onlara er ya da geç elbet bir gün mutlaka iyi bir yazar olacağımı göstereceğim. Beni doğru anlamadıklarını düşünüyorum" der. Biz onun henüz delikanlılık çağında yazar olmaya heveslendiğini, yavaş yavaş, aşama aşama yazar olmaya çalıştığını anlıyoruz. Ayrıca küçük yaştan itibaren edebî kitapları çok okumuş, yine Rusçayı küçük yaştan itibaren bildiği için Rus edebiyatını ve Rus edebiyatı vasıtasıyla da dünya edebiyatını öğrenmiştir. İkinci Dünya Savaşı döneminde yaşadığı acı olaylar, başından geçen talihsizlikler onun iç dünyasını çok rahatsız etmiş olduğu için sürekli gerçek olaylara dair bir hikâye yazsam diye istemiştir. O dönemde Kırgız edebiyatında İkinci Dünya Savaşı'yla ilgili bazı olayların işlendiği romanlar çıkmasına rağmen onlara Cengiz Aytmatov ilgi göstermemiştir. Çünkü onların pek çoğu kurgu, hakikatten uzaktır düşüncesiyle kendisinin tespit ettiği gerçek savaş günlerini anlatan bir şeyleri ben yazacağım diyerek gün geçirmiştir. Bu iddiasını gerçekleştirmek için de Moskova'daki Yazarlık Enstitüsüne gitmiştir. Bunun ardından 1957'de Cemile adlı eserini yazmıştır. Biz bundan da anlıyoruz ki Aytmatov yazar olmaya bilinçli olarak, kendi arzusuyla, belli bir maksat çerçevesinde gayret etmiştir.

CENGİZ AYTMATOV'UN YETİŞMESİNDE BABASI TÖRÖKUL AYTMATOV'UN REJİM TARAFINDAN KATLEDİLMESİ NASIL BİR ROL OYNAMIŞTIR? SÜREKLİ BİR BABA ÖZLEMİ İÇİNDE OLDUĞUNU BİLİYORUZ, BU ROMANLARINA DA ÇOK YANSIMIŞ BİR DURUM. BABASIYLA BÜYÜYEN BİR ÇOCUK OLSAYDI YİNE AYNI KİŞİ OLABİLİR VE BU ROMANLARI YAZABİLİR MİYDİ?

L.Ü. Cengiz Bey, elbette ki babası Törökul Aytmatov'un trajik bir biçimde öldürülmesi, halk düşmanı ilan edilmesi nedeniyle derin üzüntülere gark olmuştur. Ancak annesi Nagima Hanım'dan babasının asla suçlu ya da halk düşmanı olmadığını ve gerçek vatanperver biri olduğunu duymuştur. Babasının haksız yere öldürülmesinden dolayı ona olan özlemini çok defa eserlerine de yansıtmıştır. Bütün zorluklara rağmen annesinin psikolojik desteği ve Şeker Köyü'ndeki akrabalarının yardımıyla güçlü olmayı, zorluklara göğüs germeyi başarmıştır. Vatansever bir babanın evladı olarak her işe lâyık olmayı amaçlamıştır. Bu sebeple de okulda ve hayatta hep başarılı olmuştur. Ziraat Okuluna pekiyi derece ile girmiş ve mezun olmuştur, ancak lisansüstü eğitim için halk düşmanının oğludur diyerek alınmaması da onu derinden üzmüştür. Fakat Aytmatov hayatın devam ettiğini düşünmüş ve kimseye boyun eğmeden dimdik yaşamaktan vazgeçmemiştir. Babasının haksız yere katledilmesi yazara acı verse de hayatta bir başarı elde azmine katkı sağlamıştır. Törökul Aytmatov'un çocuğu olmayı hak etmek için çalışsa da eğer onun çocuğu olmasaydı da Cengiz bu yetenekleriyle büyük

KÂĞITTAN BİR DÜNYA

■ MUSTAFA KURT

Aynı Toprağın İki Yetim Çocuğu: Cengiz ve Aşım

Bazı hikâyelerin, merkezî karakterin kader çizgisinde önemli bir yeri olsa da, kenarda tutulan veya öyle olmayı tercih eden müstesna kahramanları vardır. Yüksek sesle konuşmadıkları, fotoğraflarda hep kenarda durdukları için onları çoğu insan fark etmez bile; ancak hikâyenin ayrıntılarına odaklananlar görebilir onları. Kırgızistan'ın küçük bir köyünden çıkıp "kendi toprağının hikâyeleri"ni anlatarak bir dünya yazarı olan Cengiz Aytmatov'un büyük hikâyesinde de böyle bir isim var: Aşım Cakıpbekov (1935-1994). Aytmatov'un doğduğu Şeker Köyü'nde ondan yedi yıl sonra dünyaya gelen A. Cakıpbekov, Aytmatov'un eserlerini Rusçadan Kırgız Türkçesine aktaran kişi olarak biliniyor. Onun bu güzel sorumluluğu bizzat Aytmatov'un ricası üzerine aldığını

biliyoruz. Onun hayatı da tıpkı, kitaplarını çevirip adlarını kendi verdiği Aytmatov'unki gibi ciddi çilelere sahne olmuş. Aşım Cakıpbekov, "Ağabeyim" diye hitap ettiği Cengiz Aytmatov gibi çok küçük yaşta yetim kalıyor. Abisini de savaşta kaybeden Aşım, köyünden çıktıktan sonra iyice sayılacak bir eğitimle Rusçayı çok iyi biçimde öğreniyor ve o da ağabeyi gibi edebiyata gönül veriyor. Yayımlamakta ketum davransa da pek çok hikâye yazan Aşım, Cengiz Aytmatov'un isteği üzerine onun eserlerini Kırgız Türkçesine çevirmeye yaklaşık yirmi yılını adamış. Kendi hikâyelerinden vazgeçme pahasına da olsa bu güzel işin altından başarıyla kalkan Aşım Cakıpbekov, yazarın üslubunu yakalamak için Aytmatov'un Kırgızca yazdığı "Cemile, Yüz Yüze, Birinci Muallim" gibi eserlerini defalarca okuduğunu ifade ediyor. Onun çevirileri hakkında yazılan yazılarda "Aşım Cakıpbekov, Aytmatov'u Kırgızca konuşturmuyor, şarkı söyletiyordu sanki." cümleleri kuruluyor.

A. Cakıpbekov'un başarılı çeviri macerasının kıyılarında kalmış gibi görünen en önemli özelliği ise yazarlığı. Onun Türkçeye "Bir Babasız Büyüdük" (Aktaranlar: Dr. Orhan Söylemez- Kemal Göz, Bengü Yayınları, Ankara, 2008) adıyla aktarılan seçme hikâyelerine baktığımızda, Kırgız topraklarının çok önemli bir yazarıyla daha karşılaştığımızı açıkça görebiliriz. Adı geçen kitap Cakıpbekov'la ilgili Türkçemizdeki en önemli çalışma sanırım. Onunla ilgili daha pek çok ayrıntıyı bu kitaptan okumak mümkün. Kırgızların en önemli edebiyat eleştirmenle-

BÜYÜK BİLGEYİ BÜYÜLEYEN ZİRVELER

■ MAYRAMBEK OROZOBAYEV

Doç. Dr. Ardahan Üniversitesi İnsani Bilimler ve Edebiyat Fakültesi Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Bölümü Öğretim Üyesi.

İnsanoğlu kutsal sayılan kendi değerleri için yaşar ve o değerleri uğruna ölür, derler. Başlangıçtan günümüze dünyamızı değiştiren ve geliştiren insanoğlundaki tükenmez enerjinin kaynağı da bu olsa gerekir. Çünkü insanoğlu, fıtratında var olan yaşam mücadelesi, kendini ve ailesini koruma, beslenme, eğlenme, sahip olma, kabul ettirme vb. çabaları sonucunda elde ettikleri birikim ve tecrübelerinin, icat ve keşiflerinin önemini anladığı andan itibaren onun kalıcı olması için mücadele etmiş ve bunu büyük ölçüde başarmış tek canlı varlıktır. Asırdan asra, nesilden nesle aktarıla gelen günümüzdeki insani (sosyal, kültürel, maddi vs.) değerler bu mücadelelerin sonucudur. Ancak uzun tarihî geçmişe sahip ve erken dönemlerde etnik kimliği oluşmuş toplumlar için başlangıçtan bu yana geçmişiyle ilgili tüm maddi ve manevî değerlerini bir bütünlük içinde koruyarak kırmadan dökmeden bugünlere

ulaştırabilmek kolay olmamıştır. Nitekim bunu önemli ölçüde başarabilen az toplum vardır. Bunlardan biri de köklü Türk boylarından olan Kırgızlardır. En erken dönemlere ait tarih sayfalarında kendinden söz ettiren Kırgızlar, bir milletin tüm tarihi ve kültür birikimini, tecrübe ve değerlerini bir bütünlük içinde sözlü olarak korumanın ve gelecek nesillere aktarmanın en güzel formülünü bulmuş bir toplumdur. Bu formül, hiç tartışmasız "Manas" destanıdır. Onlar uzun ve inişli çıkışlı tarih serüveninde başından geçirdikleri tarihî olayları, bağımsızlık ve güçlü bir devlet kurma mücadelelerini, ahlak değerlerini, örf ve âdet, gelenek ve göreneklerini, tarih öncesi mitsel düşüncelerini, dünya ve yaşam anlayışlarını, sanatını, doğa, tıp, din, hayvancılık, tarımcılık, coğrafya, etnografya, askerî, hukuk, siyaset, astronomi, astroloji vb. alanlarıyla ilgili bilgi ve birikimlerini, bunların dışında daha nice konuyu dünyadaki en uzun destan olan "Manas" destanına sığdırmışlar ve bu eşi benzeri olmayan devasa destanı günümüze kadar sözlü olarak koruyabilmişlerdir. Bu sebeple "Manas" destanı Kırgız halkının en kutsal, en yüce ve dokunulmaz değeri, kaybolmaz ve tükenmez milli hafızasıdır. Bilindiği gibi günümüzde "Kırgız" deyince ilk akla gelen değerler, işte bu "Manas" destanı ve dünyaca tanınmış büyük yazar ve düşünür Cengiz Aytmatov'dur. Bu iki isim sadece Kırgız halkının değil aynı zamanda tüm Türk dünyasının gurur kaynağıdır. Bu sebeple bugüne dek hem "Manas" destanı hem de C. Aytmatov'un edebî kişiliği ve eserleri üzerinde gerek yurt içinde gerekse yurt dışında çeşitli yönlerden pek çok araştırmanın yapıldığı ve günümüzde de yapılmaya devam ettiği bilinmektedir. Biz de bu kısa yazımızda söz konusu iki değerin birbiriyle olan ilişkisi, diğer bir deyişle "Manas" destanı ve Manasçılık geleneğinin en meşhur temsilcilerinden olan büyük manasçı S. Karalayev'in Aytmatov'un edebî kişiliğinin oluşumu ve gelişimindeki önemi ve tesiri üzerinde durmaya çalıştık.

Pek çok araştırmacının hemfikir olduğu üzere C. Aytmatov'un edebi kişiliğinin oluşumundaki en önemli etmenlerden biri, hiç tartışmasız "Manas" destanıdır. Aytmatov'un "Manas" destanına olan ilgisinin henüz çocukluk çağlarında başladığı bilinmektedir. Burada buna vesile olan bazı etmenlerden de bahsetmek mümkündür. İlk önemli etmen, Aytmatov'un Kırgızistan'ın Talas bölgesinde doğup büyümesidir. Talas bölgesi geçmişte pek çok medeniyetin kesiştiği önemli bir bölge olmasının yanı sıra Kırgızların manevi atası olan kahraman Manas'ın yaşamış olduğu, türbesinin bulunduğu kutsal yerdir. Talas vadisinin çevresindeki yüksek sıradağları (Tanrı Dağları) içerisinde Manas ve onun silah arkadaşlarıyla ilişkilendirilen pek çok yer-su adları ve bunlarla ilgili efsaneler mevcuttur. Örneğin, *Manastın Karool Döbösü* "Manas'ın Gözlem Tepesi", *Manas Ata Toosu* "Manas Ata Dağı", *Manastın Kümbözü,*

GÖRKLÜ DAĞIMIZ CENGİZ AYTMATOV

■ HAYRETTİN DURMUŞ

Cengiz Aytmatov'un kitaplarını okuyup da iliklerine kadar titremeyen okur olur mu? Pamirler'de dolanmayan, Tiyenşan dağlarına tırmanmayan, "Selvi Boylum Al Yazmalım"a âşık olmayan, "Cemile" ile Danyar'ın dramatik aşkına hüzünlenmeyen, "Deniz Kıyısında Koşan Ala Köpek"le ürpermeyen, "Elveda Gülsarı" ile zincirlerini koparmayan, "Gün Olur Asra Bedel"i okuyup da Mankurt hikâyesini, Nayman Ana efsanesini ezberlemeyen, Raymalı Aga'yla zincire vurulmayan, var mı acaba?

Cengiz Aytmatov 10 Haziran 2008 akşamı yani on üç yıl önce al yazmalıyı öksüz, Tiyenşan dağlarını ıssız bırakarak göç eyledi bu dünyadan. İçimizden biriydi öbür âleme göçen. Bir milletin kültür atlasına büyük katkılar sunmuş, ardından adını yaşatacak onlarca önemli kitaba imza atmıştı.

"Gazeteci Cuyuda" olmasa da duyuldu işte ölüm haberin. "Duyşen Öğretmen" şimdi yalnız. "Kassandra Damgası" kasıp kavuruyor ortalı-

ğı. "Gülsarı" zincirlerini kopardı, koparacak. "Dişi Kurdun Rüyaları"na gireceksin artık. Biz "Beyaz Gemi"ye binmeye can atacağız. Oysa Tiyenşan dağları ıssız, "al yazmalı" öksüz şimdi. Ne güzel ad vermiştin son kitabına. Gerçi nereden bilecektin son kitabın olduğunu? "Dağlar Devrildiğinde." Dağlar asıl şimdi devrildi. Sen göremesen de Altaylardan Tuna'ya bir çığlık yükseldi ardından…

AŞKIN VE ÇİLENİN YAZARI

Zor oldu onun ölümüne alışmak. Bir dağ yıkıldı başımıza. Bir yıldız kaydı dünyamızdan. Gidişi "Toprak Ana"[1] kitabında oğlunu yolcu eden Tolganay Ana'yı hatırlattı bize. Tren istasyonunda dünya başına yıkılmış, yapayalnız kalmıştı oğlunu yolcu eden ana. Hani sevdiğiniz gelecek diye beklersiniz de bütün yolcular dağıldıktan sonra yapayalnız kalırsınız otobüsle. Artık o umut bağladığınız bir turna değil, makine yığınıdır. Gökkubbe çöker başınıza. Soğuk terler basar her yanınızı. Adım atmaya mecaliniz kalmaz. Tıpkı "Toprak Ana" romanındaki Tolganay gibi çaresiz kalırsınız. Cengiz Aytmatov, bir gün bizler de onu yolcu ederken aynı yalnızlığı yaşayacağımızı nereden bilebilirdi ki?

Aytmatov'un ilk eseri 1952'de Pravda Gazetesi'nde yayımlanan Gazeteci Cyuda'dır. Bu hikâyeyi 1957 yılında yayımlanan "Yüzyüze" takip eder. 1956-58 yılları arasında Moskova Gorki Edebiyat Enstitüsü'ne devam eden Aytmatov'un "Cemile" adlı hikâyesi 1958 yılında Novy Mir (Yeni Dünya) dergisinde yayınlanır. Bu eseri büyük ilgi görür. Fransız şair Louis Aragon bu hikâye için yazdığı önsözde "Cemile" için "Dünyanın en güzel aşk hikâyesi" der. Kitabı okurken sizin de içiniz cız eder ve Cemile'yle, Danyar'la birlikte koşturursunuz atları.

MANKURT OLMAK İSTEMİYORUZ

Gün Olur Asra Bedel[2] romanındaki Ana Beyit Mezarlığı'na bu adın veriliş sebebini Nayman Ana efsanesinden öğreniyoruz. Juan Juanların bozkırı işgal ettikten sonra yaptıkları zulümleri ve oradaki güçlü kuvvetli gençleri nasıl mankurt yaptıklarını anlatıyor Aytmatov. İnsanın tüylerini diken diken eden bir bölüm. Mankurt; geçmişinden hiçbir iz hatırlamayan kimse demek. Efendisinin buyruğunu yerine getiren bir robot. Derisine saman doldurulmuş kukla sanki. İnsanı bu hâle nasıl getiriyorlar? Akıl almaz işkenceler yaşanıyor. Günün birinde Nayman Ana, mankurt olan oğlunu kurtarmaya gidiyor ama çabası sonuç vermiyor. Kadıncağız ne yapıp etse de oğlunun aklını başına getiremiyor. Üstelik sonunda mankurt olan oğul anasını öldürüyor. Nayman Ana'nın

[1] Cengiz AYTMATOV. (1999) Toprak Ana. Ötüken Yy., İstanbul.
[2] Cengiz AYTMATOV. (1991) Gün Olur Asra Bedel. Ötüken Yy., İstanbul.

BEN CENGİZ, TÖREKUL'UN OĞLU

■ CENGİZHAN ORAKÇI

Ben doğduğumda kar yağıyormuş. Aylardan Aralıkmış. Gece sabaha kadar gökten süt gibi kar yağmış, Talas vadisi ve köyümüz Şeker sütten bir örtüye bürünmüş. Yıl 1928 imiş.

Babam Törekul, okumuş, aydın bir devlet adamıydı, annem Nagima Hanım memurdu. Ben bu iki insanın ilk çocuğu olarak dünyaya geldim, benden sonra üç kardeşim daha doğdu; erkek kardeşim İlgiz, ve kız kardeşlerim Lyutsiya ve Roza.

Aslında ben babam Törekul Aytmatov Sovyetler tarafından tutuklanıp götürüldüğü gün doğdum. O gün dünyanın farkına vardım. O gün dünyanın keskin soğuğunu yüreğimde hissettim. 9 yaşında bir çocuktum. Yıl 1937 idi.

Babam Törekul tutuklanacağını önceden anlamış ve hepimizi toplayıp bizimle konuşmuştu. O gün söylediklerini hep aklımda tuttum, hiç

unutmadım. Babamın bizimle son konuşmasıydı; daha doymadığım o baba sesini son duyuşumdu, nasıl unuturdum?

O gün her zamankinden erkenden eve gelen babam bizi toplayıp acilen Talas'a gitmemiz gerektiğini söylemiş, annem de hep beraber gitmeyecek miyiz diye sormuştu. Babam, *"Beni milliyetçi diye suçluyorlar. Ben burada kalayım. Sizinle gidersem kaçmış olurum. Böyle yaparsam sizi de rahat bırakmazlar, çocuklarımızı alıp çocuk yurduna verirler, bir daha onları bulamayız!"* dedi. Annem bu sözlerden sonra bizi götürmeye razı oldu. Babam Törekul, bizim mutlaka köyümüz Şeker'e gitmemiz gerektiğini tembihledi.

Başımıza gelen felaketi o anda hissetmiştim. Moskova garından bizi trene bindiren babama son kez sarıldım. Bunun son sarılmamız olduğunu o anda elbette o da biz de bilemezdik ama öyleymiş.

Babam uzun müddet gücünün yettiği kadar pencerenin yanı sıra koştu bize el salladı. Ben ranzanın üst tarafındaydım her şeyi anlamıştım, birbirimizi bir daha göremeyecektik.

Sonra bir daha babamdan en küçük bir haber alamadık. Sanki bir çığ babamızı alıp götürmüştü.

Her gün ondan bir haber almanın özlemiyle büyüyordum; babasızlık içimde bir bozkır olup sonsuza uzanıyordu, üzerinde alev almış atlar sonsuza koşuyordu, o atlarla birlikte ben de yanıyordum.

Şeker'e gelmemizin ne kadar doğru olduğunu, Moskova'da kalsak başımıza çok kötü işlerin geleceğini anlamıştık.

Şeker'e geldikten sonra, bana Cengiz adını veren Rıskulbek amcam da babamla aynı kaderi paylaştı ne yazık ki. Rıskulbek amcam çok zeki ve eğitimli biriydi. Tarihi iyi bilirdi, bana cengiz adını vermesi de onun tarihe olan ilgisini ve merakını gösteriyordu. Biz de çocuklara tarihten büyük insanların adlarını vermek bir gelenektir.

Babamın tutuklanmasından sonra bize amcam bakıyordu. Babamdan sonra rejim amcamı da rahat bırakmıyordu, her gün çağırıp sorguya alıyorlardı.

O gece amcamın yanında yatmıştım. Uyuyamıyordum, sebepsiz bir korku içindeydim. Amcam ise 'Korkma, uyu.' diyerek yorganı düzelterek üstümü örtüyordu. Ancak kendisi de hiç uyumuyordu. Birden kapının çalındığını duydum. Kapıdaki polislerin amcamla sert sert konuştuklarını işittim. O gece amcamı polisler götürdü. Rıskulbek amcam sadece 25 yaşındaydı. Ondan sonra amcamı bir daha görmedik. Sonradan Buryatya'da bir kampta öldüğünü duyduk. Babasız ve amcasızdım. Yıl 1937 idi. Dağlarım yıkılıyordu.

Şeker gibi dünyanın en güzel köyünde, o güzelim ırmağın etrafında ateşim hiç sönmüyordu. Allah'tan babaannem, bu içimdeki yangına bir serinlik olup esiyordu da ben dayanma gücü buluyordum. Babaan-